

PRAKTISCHE LEKTION

Emri: gjinia, numri, trajta dhe rasat

Lektionskategorie: Mësime të gjuhës shqipe

Gjinia, shumësi, trajta e shquar e pashquar dhe pesë rasat e emrit në shqip.

Emri: gjinia, numri, trajta dhe rasat

Emri emërton qenie, sende, dukuri dhe nocione. Në shqip ai është pjesa më e lakueshme e ligjëratës: ndryshon sipas **gjinisë**, **numrit**, **trajtës** dhe **rasës**. Një emër i vetëm mund të marrë deri në dhjetë forma të ndryshme.

Gjinia

Gjinia	Si njihet	Shembuj
Mashkullore	mbaron me bashkëtingëllore ose me -i / -u në të shquarën	libër → libri, mik → miku, zog → zogu, mësues → mësuesi
Femërore	mbaron shpesh me -ë, -e, -a, -i dhe merr -a / -ja në të shquarën	vajzë → vajza, motër → motra, shtëpi → shtëpia, lule → lulja
Asnjansë	mbeturinore, sot vetëm te disa emra foljorë	të ecurit, të folurit, të ftohtit

Kujdes: gjinia nuk përcaktohet gjithmonë nga mbaresa. *Nxënës* është mashkullore, *nxënëse* femërore; por *natë*, *ditë* dhe *lule* janë femërore edhe pse mbaresat ndryshojnë.

Numri: formimi i shumësit

Mënyra	Njëjës	Shumës
Mbaresa -a	vajzë, fletore	vajza, fletore
Mbaresa -e	qytet, mal	qytete, male
Mbaresa -ë	djalë (i vjetër), shok	shokë
Mbaresa -ra	ujë, mish	ujëra, mishra
Ndërrim zanoreje	djalë, dash, natë	djem, desh, net
Pa ndryshim	mësues, nxënës, sy	mësues, nxënës, sy
Të parregullt	njeri, grua, derë	njerëz, gra, dyer

Trajta e pashquar dhe e shquar

Shqipja nuk ka një të veçantë përpara emrit si gjuhët romane a gjermanike: **shquarsia shprehet me mbaresë në fund të fjalës**.

- **E pashquar** — diçka e papërcaktuar ose e përmendur për herë të parë: *Bleva një libër.*
- **E shquar** — diçka e njohur për të dy bashkëfolësit: *Libri është mbi tavolinë.*

Lakimi i plotë

Rasa	mal - i pashquar	mal - i shquar	vajzë - e pashquar	vajzë - e shquar
Emërore	(një) mal	mali	(një) vajzë	vajza
Gjinore	i/e (një) mali	i/e malit	i/e (një) vajze	i/e vajzës
Dhanore	(një) mali	malit	(një) vajze	vajzës
Kallëzore	(një) mal	malin	(një) vajzë	vajzën
Rrjedhore	(prej) mali	(prej) malit	(prej) vajze	(prej) vajzës

Ku përdoret secila rasë

Rasa	Funksioni	Shembull
Emërore	kryefjalë; pas nga, te, tek	<i>Mali është i lartë. Vij nga mali.</i>
Gjinore	përkatësi, gjithmonë me një të përparme	<i>maja e malit, libri i Artës</i>
Dhanore	kundrinor i zhdrejtë	<i>I thashë Artës.</i>
Kallëzore	kundrinor i drejtë; pas në, mbi, me, për, pa	<i>Pashë malin. Hipa në mal.</i>
Rrjedhore	pas prej, para, pas, afër, larg, sipas	<i>Erdha prej malit.</i>

Nga letërsia shqipe

Vargu i parë i *Bagëti e Bujqësisë* së Naim Frashërit është një shembull i qartë i **gjinores**:

«O malet' e Shqipërisë e ju o lisat' e gjatë!»

Këtu *malet* është emërore shumës e shquar, ndërsa **e Shqipërisë** është gjinore me një të përparme **e**: tregon përkatësinë. Po ta zëvendësojmë me njëjës, do të kishim *mali i Shqipërisë*, me njëjën **i**, sepse *mali* është mashkullore.

Fjalët sinjalizuese

- **një, ndonjë, disa, ca** → kërkojnë trajtën e **pashquar**.
- **ky, kjo, ai, ajo, i njëjti** dhe përcaktimet e njohura → kërkojnë trajtën e **shquar**.
- **çdo, secili** → njëjës i pashquar: *çdo ditë, jo çdo ditët.*
- Nyjat **i, e, të, së** para emrit sinjalizojnë gjinoren.

Gabimet e zakonshme

Gabim	Saktë	Pse
<i>një libri</i>	<i>një libër</i>	pas një vjen trajta e pashquar

Gabim	Saktë	Pse
Lexova libri.	Lexova librin.	kundrinori i drejtë kërkon kallëzoren e shquar
maja e mali	maja e malit	gjinorja e shquar merr -it
çdo ditë	çdo ditë	pas çdo vjen njëjësi i pashquar
djalë si shumë	djem	shumë me ndërrim zanore
Vij nga shkollë.	Vij nga shkolla.	nga kërkon emëroren

Provo vetë

- Bleva ____ (një libër / një libri). (*një libër*)
- Maja ____ (mali) është e mbuluar me borë. (*e malit*)
- I dhashë çelësat ____ (vajza). (*vajzës*)
- Erdhëm ____ (prej / qytet). (*prej qytetit*)
- Shumësi i fjalës *natë* është _____. (*net*)

Burime dhe referenca

- Naim Frashëri, *Bagëti e Bujqësia*, Bukuresht, 1886.
- Gramatika e gjuhës shqipe I – Morfologjia, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- Gramatika e gjuhës shqipe II – Sintaksa, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2002.
- Drejtshkrimi i gjuhës shqipe, Instituti i Gjuhësisë dhe i Letërsisë, Tiranë, 1973.
- Fjalori i gjuhës shqipe, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Tiranë, 2006.